

Solay, Selçuk Veli 1969 “Diyarbakır İli ve Bu İle Bağlı Daşdirek Köyü’nde (Dotkan Aşireti) Sünnet Pratiğı ve Bu Uygulama İle İlgili Adet, Gelenek ve İnanmalar” (Danışman: Sedat Veyis Örnek), Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Etnoloji Kürsüsü.

DİYARBAKIR YÖRESİ VE DİYARBAKIR İL' İNE
BAĞLI DAĞDİREK (D O T K A N AŞİRETİ)
KÖYÜNDE SÜNNET VE SÜNNETLE İLGİLİ
PRATİK, ADET-GELENEK VE İNANMALAR

Selçuk Veli Soley

PLÂN

A- ÖNSÖZ

B- ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI YÖRE İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

- 1) Tarihçesi
- 2) Coğrafik durumu
- 3) Sosyal yapı
- 4) Ekonomik yapı
- 5) Din yapısı

C- SÜNNETLE İLGİLİ GENEL BÖLÜMÜ

- 1) Genel tanımı
- 2) Tarihçesi

D- SÜNNETİN SAHA ÇALIŞMASI-Diyarbakır İl'i ve bu il'e bağlı DAŞDİREK (D o t k a n aşireti) köyünde görülen fonksiyonel bölümleri -

- 1) Araç-gereç durumu
- 2) Giysi (kıyafet) durumu
- 3) Kirvelik kurumu
- 4) Sünnet düğünü
- 5) Yereysel (mahalli) hekimciliği

E- SÜNNETİN OLUŞMA EVRELERİ :

1-Sünnetin öncesi

- a) Âdet, inanma ve gelenekler
- b) Sünnetin gerekçesiyle ilgili inanmalar
- c) Hazırlık safhası

2-İşlevi (Kesilme işlevi ve ilişkin fonksiyonu)

3-Sünnet sonrası :

- a) Hazırlık
- b) İnanmalar , gelenekler , görenekler

F- UYGULAMA -Diyarbakır il'ine bağlı DAŞDİREK (D o t k a n aşireti) köyünde-

G- SONUÇ

ÖNSÖZ

Tez` in ana konusu sünnetin pratiği olup; giderek sünnetin soyut kavramı ve yapısının işleyişi yereysel (mahalli) özelliklerine göre yansıtılmaya çalışılmıştır.

Konu hakkında genel bilgiler verilmiş olmakla beraber daha ziyade seçilen coğrafik ve etnolojik bir sınırdan içinde yapılan araştırmadır. Belirtilen yer ; Türkiyenin Güney Doğu Anadolu bölgesi illerinden Diyarbakır ve bu il`e bağlı DAŞDİREK (D o t k e n Aşireti) köyüdür.

Araştırmanın yapıldığı bu yörede ki sünnet olayı genellikle dinî kaynaklardaki (müslümanlık açısından) nedenine dayandırılmaktadır. Bunun dışında yörenin sünnetle ilgili gelenek, görenek, inanma ve pratikleri tesbit edilmeye çalışılmıştır.

Geleneksel bir sosyal yapı arzeden bu yöre de sünnet olma ameliyesinin özellikle beden veya cinsel sağlığı ve kudreti gözetilerek yapılmadığı anlaşılmaktadır. Görülüyor ki; akılcı bir görüşle değil, daha ziyade dinî bir inanişin ~~bu~~ doğması olarak uygulanmaktadır. Bunu da Muhammed`in sünnetli doğuşuna dair inanişin meydana getirdiğini kesinlikle müşahede etmek mümkündür. Bu yörenin halkı yaptıkları sünnetin amacını yukarıda değinilen inaniş bağlamaktadırlar ilk plânda.

Bu araştırmamızda sünnetin tarihi gelişim içindeki geçirmiş olduğu safhalarını bibliyografik, pratiklerin tesbiti de Etnolojinin araştırma metodlarından olan yerinde müşahede (field work) metodunu sayın hocam Doç. Dr. Sedat Veyis Örnek`in verdiği plân gereğince uygulanmış bulunmaktayız.

Selçuk Veli Soley

B- ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI YORE İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER :

1)Tarihçesi :Anadolu tarihi yönünden en eski bir kültür ve uygarlık yöresi olan Diyarbakır`ın kimler tarafından kurulduğu ke-sinkes bilinmemetedir.

Orta Asya`dan Milât`dan altı bin yıl önceleri göç eden Sü-mer Türkleri ilk kez Fırat ve Dicle nehirlerinin yukarı kesimlerine yerleşmişlerdi.Bugün bile kentin ve bölgenin bazı bölümlerinde Süm-merlere ait tarihsel anıtların izlerine raslanılmaktadır.

Giderek ; Sümerler Fırat ve Diclenin daha aşağı kısımlarına sökt-ermeye yönelince yerlerini Elâm,Akad ve Eti gibi Türk boylarına bı-raktılar.

Kentin doğusunda , 80 m. kadar yükseklikteki " Fis " kayası üzerindeki İç Kalenin ilk yerleşme yeri olduğu belirtilmektedir.Anado-lu`da dört bin yıla yakın bir zamandanberi tarihi ve adı bilinen ve birçok tarihi zenginliklerle dolu şehir çok kuvvetli ihtimal ola-rak burasıdır.Sonraları buraya Asurlar gelerek Amid adını vermişler-dir.

M.S. 639 yılına kadar Amid adıyla anılan kentin yapısı ,kara taş-lardan olduğu için siyah bir manzara arzettiğinden Amid-i Sevda a-dıyla da tanınmıştır.

Amid :Orta Asya Türkleri arasından bir boyun veya oymağın a-dı olduğu sanılmaktadır.

Amid :Türkler daha çok madencilikle uğraşmışlardır, Orta Asya`da . Bu nedenle buraya gelen Türkler de buraya maden anlamına gelen Amid demişlerdir.

Amid :(Hamit) Göçebe Türkler arasında kışlak anlamına geldiği söylenilmektedir.

Diyarbakır :Adının niçin ve ne zaman verildiği kesinlikle bilin-miyor.Yerli söylentilere göre Vail Oğlu Bekir adında bir arab kuman-dan burayı ele geçirip iskân haline getirmesinden oluştuğu ileri sü-rülmektedir.

Diyarbakır ; Osmanlılar devrinde yani sırasıyla Padişah Yavuz Sultan Selim ,Kanuni Sultan Süleyman,Sultan İbrahim,Sultan Aziz ve Sultan Hamit zamanlarında birtakım belirgin önemli sahnelere konu ve etkenlik teşkil etmiştir.

Diyarbakır`ın şehir yapısı ve plânı :

Surlar :Çin seddinden sonra dünyanın en büyük ,en uzun,sağlam bir kale zinciridir.

Şehri çepeçevre kuşatan surlar dış sur,asıl sur ve iç kale ol-mak üzere üç katlıdır.

Asıl sur : 5 km. dir. Eni: 3-3 ,5 m. dir.Surlarda 82 burç olup, yükseklikleri 17 m. dir.

Asıl surda üç büyük ve önemli burç vardır.

- 1)Evli beden
- 2)Yedi kardeş
- 3)Keçi burcu

Şehir; ayrıca genel olarak dört yöne açılan dört büyük kapıyla dışarıya ilişki sağlar.

- 1)Dağ kapı ,kuzeyi
- 2)Urfa kapı-rum kapısı-,batıya
- 3)Mardin kapı, güneye açılırlar.

Camiler:Ulu,İçkale,Nebi,Kasım Padişah,Hüsrev Paşa,Fatih Paşa, Kurt Paşa,Melik Ahmet ve Sâfâ camileridir.

Medreseler :Mesudiye,Zincirli,Husrev Paşa.

Türbeler : Şehit Bab-ı Kâl (Çift kapı yöresinde),Ozdemiroğlu Osman Paşa(Kurşunlu caminin doğusunda),Melik Ejder (Deftardar caminde)

Diğer tarihi eserler :Diyarbakır Türkiye'nin bulunduğu Kuzey Yarı Kürede, 38 derece kuzey paraleli ve 40 derece doğu meridiyeni üzerindedir.Güney Doğ u Anadolu bölgemizin en büyük şehirlerinden biri olup deniz seviyesinden yüksekliği 660 m.dir.

İl'in kuzeyinde Elâzığ,Bingöl,Kuzeydoğusunda Muş, batısında Malatya illeri bulunur.Yüz ölçümü yalnız il merkezi olmak üzere 2500 km² dir. İlçeleriyle birlikte ise 15017 km² dir.

Diyarbakır kuzeyden Doğu Toroslar,batıdan ,Karacadağ ve Güneyden Mardin tepeleri ile çevirilmiş çanak gibi bir çukurun ortasında bulunur.Urfa yöresi ile Diyarbakır yaylasını birbirinden ayıran Karacadağ eski ve sönmüş bin Yanardağ (volkan) olup 1850 m . yüksekliğindedir.

Etrafı dağlarla çevrili bir çanağı andıran Diyarbakır arazi daha ziyade düzlüklerden oluşmuştur.Başlıca ovaları :Ergani,Diyarbakır,Dicle çevresi ve Bislis (Bismil) ovalarıdır. Bitki örtüsü daha ziyade bozkırlardan meydana gelmiş olup orman çok azdır.

İklimi : Sıcak bir kara iklimine sahiptir.Yıllık sıcaklık ortalaması : 15-16 derecedir.Yaz sıcaklığı ; 46 dereceye kadar çıktığı ve kışında -24 dereceye kadar düştüğü görülmüştür.

Yıllık yağış ortalaması : 472 mm. dir.

Akarsular :Dicle (ok) anlamına gelen Diğle veya Dikle adından çıktığı açıklanmaktadır.Diğer akarsular:Anbar çayı,Batman,Medya,Sinek çayları ve Göz,Şinan ,Beylik,Madrap sularıdır.

Sosyal durum : İl merkezi yerleşme bakımından eski ve yeni şehir olmak üzere iki kısımdan ibarettir.

Eski şehir :İl merkezi yerleşme bakımından eski ve yeni şehir olmak üzere iki kısımdan ibarettir.

Eski şehir :Her yönüyle eskiyi taşıyıp,yansıtan ve dört yanı surlarla çevrili evleri taş ve topraktan yapılmış düz damlı bir görünüm gösterir.Evler birbirine sanki saklanırcasına yapılmış olduğundan sokaklar çok dar ve kuytudur.

Dört büyük kapıdan (Mardin,Ürfa,Dağ ve Yeni kapılardan) şehrin dışına çıkılır.Altmışa yakın mahallesi ve beş büyük semti vardır.

Atatürk'ün Oğuz Eli adını verdiği Diyarbakır'da yaşayan insanlar özbeöz Türktürler. Halkın yüzde sekseni sur içinde oturur.

Demografik verilere göre Cumhuriyetten bu yana İl'in ve İl merkezinin 1927 den 1960 a dek oluşan nüfus periyodu aşağıda gösterildiği biçimde gösterilmiştir.

<u>Yıl</u>	<u>İl merkezi</u>	<u>İl(bütün)</u>
1927	31.511	194.183
1935	34.642	214.142
1940	42.555	257.321
1945	41.087	249.949
1950	45.053	293.738
1955	61.224	343.903
1960	80.645	400.501

Dil :Eski olan yerli türkçe biraz da Türkçenin Azeri lehçesini andırmakla beraber halkın hemen hepsi kendi öz dilleri olan Türkçeyi kullanırlar.

Din : Çok az sayıda hiristiyan (süryani) olmakla beraber çoğunluğu müslümanlar teşkil eder.Bu da mezhepler ve tarikatlarla bölümler arz etmektedir.Şeyhlik,Şeyh-ağalık etkin ve çöreklenmiş dinsel otoriteli kurumlardır.

Tarım : Buğday,arpa,piring

Meyva : Domates,biber,patlıcan,salatalık ,kabak,marul v.b.

Hayvancılık :Büyükbaş ve küçükbaş hayvanların hepsi yetiştirilir. Tavukçuluk ve arıcılık ta gelişmiştir.

TicaretKavşakta oluşu nedeni ile ve gidrek il bölgesine yarar temi etmektedir.

Kavşaklığı :Güney Doğu Anadolu bölgesi ile Doğu Anadolu bölgesini birbirine bağlar.

Endüstri :Şayak,Alkollü içkiler,Un,kereste,tuğla,kiremit,lâstik ve buz fabrikaları vardır.

Ulaşım :Hava ulaşımına kadar diğer bütün ulaşımın gerektigi ölçüde gelişmiştir.

Madenler :Petrol,bakırkrom,taşkömürüdür.

Sağlık örgütleri :Sekiz eczanesi olup,İl merkezinde numune hastanesi Verem sanatoryumu,askeri hastane

trohom hastanesi ve verem savaş dispanseri gibi sağlık örgütleri bulunmaktadır.

Bankacılık : Oldukça gelişmiş ve sayısı hayli fazladır. 1)

---

1) Kirizioğlu ,F . : Diyarbakır İli ve Tarihçesi, Basıldığı yer Diyarbakır 1957.

C-SÜNNETLE İLGİLİ GENEL BÖLÜM :

Sözlük anlamı :Sünnet(sunna)lügat anlamı işlek yol olup geniş anlamda tanrının yolunu veyahutta insanın âdet haline getirdiği iyi veya kötü davranış karakterini ifade eder?²⁾

Bu sözcüğün daha bir çok anlamları vardır.Bunları şu şekilde belirtmek mümkündür:

a)Wensinek,Miftah kunuz al-sunna(concardance de la Tradition Musuluman) adlı eserinde ;sunn ve bundan türemiş sözcüklerin bulunduğu olayları biraraya getirmiştir.

Sunna Rasul Allah;peygamber bu âdeti tesis etti.

b)Sunna bid`a tabirlerinden,eskiler arasında zâhid kimse-lerin iyi sünnetli ile , kötü yeniliklerin mukayesesi anlaşılır.

c)Ahl al-şia tabirine zid olan Ahl al-sunna va`al-cama`a da içinde zıddiyetin tesadüfi bulunduğu ve takarrur etmemiş olduğu bir kullanılış görmekteyiz.

Aile ansiklopedisine göre; erkeklerde cinsiyet organındaki derinin kesilmesi demektir.

Genel tanımı :Sünnet müslümen toplulukların bütün erkeklerinde ve yer yer bazı topluluklarda görülen şekliyle kızları da içine alan şu denli bir uygulamadır:(Etnolojik özellik taşıyan kendi gözlem ve araştırmama göre)

Cinsel simgelerin sağlık ve temizlik sağlayacağı biçimde yapılan işlev(kesilmesi) ve bu işlevi karakterize eden gelenek görenek ve inanmalar topluluğundan ibaret törensel nitelikte yansıyan dinî kaynaklı bir oluşumdur.

Geniş araştırmalar sonucu elde edilen genel açıklamalar ve tanımlamalara dayanarak etnolojik yönü daha ağır bilimsel olan bir tanımlamayı belirtmek yerinde olur.

Sünnet :Avustralya`da, Okyanusya,Afrika ve Afrika`nın birçok kısımlarında ,penisin ucundaki kabuğu kesmek(circum-

2) İslâm Ansiklopedisi ; Şaman Vehbi,Cüz 113,s. 254-266,Milli Eğitim Basımevi - İstanbul,1968

cision) ya da siyeğin alt tarafını biraz yarmak (subincision) şeklinde uygulanan bir âdettir.Yani daha açık ifadeyle diyebiliriz ki ; sünnet , genellikle erginlik çağına giren erkeklere seyrek olarak ta ,kızlara (Doğu Afrika,Arabistan v.b) uygulanır.Kızların sünneti;klitorisnin ya da küçük ferç dudaklarının bir kısmını kesmek suretiyle yapılır.(excision)

2)Tarihçesi :Sünnet gibi yaygın bir pratiğin nedenlerini ve çıkışını belirli bir kökte aramamak gerekir.

Sünnetin geçmişi çok eski olup,müslümanlığın dışında çeşitli şekillerde ve amaçlarla uygulandığı görülmektedir.

Örneğin :İlkelerde sünnet ; erginlik töreninin bir pratiği olarak yapılmaktaydı.İlkel topluluklar hayatlarının muhtelif çağlarında birtakım yaş guruplarına ayrılmışlardır.Bir yaş gurubundan yeni bir yaş gurubuna geçerken birtakım törenlere katılmaları gerekirdi.Bunlardan en önemlisi de çocukluktan erginliğe geçiş törenidir.Bu törenlerin daha çok erkek çocuklar için yapıldığı anlaşılmaktadır.

Diğer bir sünnet pratiği ilkelerin dış deformasyonu dögmecilik,kafatası deformasyonu gibi başka beden sakatlanmalarıyla ilgilidir.Öte yandan ,sünnette kesilen kabuğun bir bereket tanrısına kurban edilmesi gözü ile bakıldığı eski bir inanışın çıkış kaynağı olarak belirtilmektedir.

İlkelerdeki sünnet bizde olduğu gibi dinî mahiyet arzetmemektedir.Hayat ansiklopedisinin sünnetle ilgili açıklamasında çoğunlukla erkeklerde görülen cinsiyet organının ucundaki derinin kesilmesi geleneğinin yukarıda belirtildiği gibi çok eski bir geçmişi olduğu anlaşılmaktadır.

Gene aynı ansiklopediden yapılan incelemeler M.Ö. 4000 yıllarında Mısırlıların sünneti bildiklerini öğrenmiş bulunmaktayız.

Diğer yandan sünnetle ilgili olarak tarihi değerde araştırma yapmış bulunan Dr. Rıza Bey " Fenni Hitan " adlı kitabında ilk önce Afrika zencilerinin sonra da Mısırlıların sünnet olduklarını belirtmektedir.Bu duruma göre Mısırlıların Afrika zencilerinden , öğrendikleri,Suriyeli ,Fenikeli ve Yahudilerinde Mısırlılardan öğrendikleri ortaya çıkmaktadır.

Sünnetin tarihçesi hakkında eski milletlerdeki oluşumlarıyla ilgili genel bir bilgi verelim.

Eski Mısırlılarda sünnet 3) Mısırlılarda ilk önce yüksek şahsiyetlerin çocukları ve sonra da bütün halkın çocuklarının bu pratiğe tabi tutulduğu öğrenilmektedir. Yapılan kazılardan çıkan heykellerden edinilen bilgiye göre Mısır da M.Ö. 4000 yıl önce sünnet pratiğinin olduğu anlaşılmaktadır. Teb şehri harabeleri üzerinde yapılan kazıda sünnet pratiğini tasvir eden (M.Ö. 1450 yıl öncesine ait) resimli taşlar bulunmuştur. Bu resimli kabartmalardan birisinin de ; iki kadının önünde iki çocuk oturmuş vaziyette bir taraftan sünnetçinin de önünde tutmaktadırlar. Sünnetçi çocuğun birinin penisini sağ eliyle tutar. Sol elinde ,çakmak taşından yapılmış bir kesici bulunmaktadır. Bu resmin II. Ramses'in oğullarının sünnetlerinin temsilen yapıldığı gibi Mısır'da sünnet olma âdetinin çok eski devirlere dayandığı anlaşılmaktadır.

Yahudilerde sünnet : 4) Yahudilerin ne amaçla sünnet olduklarına dair çeşitli yazılar yazılmıştır. Bazıları Yahudilerin memleketinin çok sıcak olmasından dolayı seksüel hissin o nisbette fazla olacağı ileri sürülmektedir. Bazıları da bu aşırı hissi hafifletmek için bir başka gurup ta kendi ırklarının başka ırklara karışmaması için sünnet yapıldığını , bir kısım kitaplar da Yahudilerin sünnet pratiğiyle kan akıtmayı bir ayın olarak nitelediklerini ileri sürmektedirler. Çünkü Talmut sünnetli doğan çocukların sünnet derilerinden bir iki damla kanatmak suretiyle İsrail evlâtlarının hayatlarını satın almış olduğu emretmiştir.

Dr. Rıza Bey "Fenni Hitan " adlı kitabında İbrani alimlerinden Filan Vuda'nın kitabında gösterdiği gibi bu hususta ki dört sebebin makul olduğunu kabul eder.

Bu sebepler şunlardır :

1-Sünnetsizler de Şarbon (firengi v.s.) hastalığının çok olduğunu ,

2-Meninin bir kısmı sünnet derisi arasında kalacağından nüfus çoğalmasına engel olabileceği,

3-Hiristiyanlıkla museviliğin ayrılığını belirtmesi,

4-Sünnet şehvani hissi azaltır. Kutsal kitaba göre de dinî bir emir olarak ve hissi bir sadakatla sıhhi bakımdan sünnet yaptıkları hakkında ki yazılar en uygun olarak görülmektedir. der.

Devamla; İbrahim'e göre sünnet buyruğu ilâhi olduğundan kendisi 99 yaşında, oğlu İsmail ise 13 yaşında iken çakmak taşından yapılmış bir kesici ile oğlunu ve kandisini sünnet etti. Bir sene sonra da İshak Aleyhisselâm doğmuştur. Onu

ise doğumun sekizinci günü sünnet ettirmiş .0 devirlerde çocuklar ana ve babaları tarafından sünnet edilirdi.Musa` da annesi tarafından sünnet edilmişti.Sonradan bu pratik, ehli ustalara yaptırılmaya başlandı.Musa ve Harun` a söyle bir ilâhi buyruk yönelmiş: "Hiç bir yabancı (ecnebi) H a m u r s u z bayramına katılmayacak.Fakat para ile satın alınmış köleler sünnet edildikten sonra Hamursuz bayramına katılabilirlerdi." Hamursuz bayramı; Musevilerin dinî bayramıdır. Bu gibi buyruklardan da anlaşılacağı üzere yahudilerin sünnete çok önem verdikleri ortaya çıkıyor.

Yahudilerde sünnetin, doğumun sekizinci günü yapılması İbrahim zamanında başladığı ileri sürülmektedir.Bu usul Musa zamanında da devam ettiği söyleniyor.Çünkü Beni İsrail`in doğan erkek çocuklarının sekizinci günü sünnet olmaları Musa`ya emri ilâhi olarak naklediliyor.İçinde bulunduğumuz bu zamanda yahudiler çocuklarını hafta içinde sünnet yaptıkları söylenir.Yahudilerde sünnet yapana " H a h a m " denir.

Mısır firavunlarının Musa Aleyhisselâm kabilesini Mısır`dan çıkardıkları zaman İsrail Oğullarının altı bin kişi kadar oldukları belirtilmektedir.Mısır firavunlarının yahudi erkek çocuklarını öldürmeleri ve tümünü esaret içinde yaşattıklarından sonra yahudilerin Mısır`dan hicret ettiklerinden dolayı geçen bu kiriz devresinde erkek çocuklarını sünnet edemediklerini öğreniyoruz.Musa ve Harun`un yani yalnız iki kişinin sünnetli olduğunu geri kalan sünnetlilerin ise savaşta öldükleri ifade edilmektedir.Musa`nın ölümüyle kabilenin yönetimi Yeşua`ya geçti.Yeşua (sen taştan bıçaklar yapıp Beni İsrail`i sünnet yap) emri ilâhisi üzerine tümünü sünnet etti.Sünnet olanlar yaraları iyi oluncaya kadar ordugâhta kaldıkları açıklanıyor.

İkinci bir vahada Talût Filistinlilerle savaşıyordu.Filistinlilerin kahramanı Calût isminde bir savaşçı Talût`u ve askerlerini çok korkutmuştu.Bu yüzden Talût,Calût`u öldürene kızımı vereceğim diye ilân etti.Davut Asa :Calût`u bir sapan atışıyla öldürdü.Bunun üzerine Talût Davut Asa`ya sözü gereği kızını verecekti.Kızını vermekten vazgeçmeyi düşündü.Fakat bir şart ileri sürdü.Bu şart şuydu:Filistinlilerin bütün komşuları sünnet oldukları halde Filistinlilerde sünnet olma âdeti yoktu.Talût ; " kızımı veririm ama 100 Filistinliyi sünnet ettiğini isbat ederse ." dedi.Davut Asa Filistinlilerden 100 kişiyi sünnet ettirdi.Bir rivayete göre 100 sünnet derisini ipe dizip Talût`a götürdüğü anlatılmaktadır.Böylece Talût`un kızıyla evlenmiştir.Bundan da Yahudilerin sünnete çok önem verdikleri

anlaşılıyor.Yahudiler ,sünneti doğumun sekizinci günü sabah erkenden yapmayı âdet edinmişlerdir.Doğumun sekizince günü Cumartesiye raslarsa gene sünnetin yapıldığı görülüyor.Doğumun yedinci günü sabaha kadar çalgılar çalınır,içkiler içilir,eğlenceler düzenlenir.Eski bir inanişaya göre sünnet gecesi çocuk ; muhafaza edilmesi gerekiyor.Sebebi; eğer çocuk muhafaza edilmezse bir kedi gelip çocuğu boğarmış.Eğer çocuk sünnet ameliyesine dayanamayacak kadar rahatsız ise sünnet doğumun otuz birinci gününe bırakılır.

Müslümanlarda sünnet :⁶⁾ Müslümanlıkta sünnettteki amacını çeşitli yazılı ve sözlü kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre genel olarak şöyle sıralıyabiliriz:

1)Muhammed'in buyruklarının yerine getirilmesiyle,dini görevi yapmış olmak,

2)Sünnet olmak suretiyle müslümanları müslüman olmayanlardan ayırt edebilmek.

3)Temiz olmak (sünnet derisi kesildikten sonra penis-başı temiz kalır)

4)Penisbaşının açıkta kalmasıyla çok hassas olan bu kısım deri haline gelip sertleşme kazanır.Böylece şehveti azaltması bakımından faydalı görülmektedir.

Müslümanlıkta şeriat hükümlerine göre doğumun yedinci gününden akıl baliğ oluncaya dek sünnet olunması gerektiği bilinen bir usuldür.İlk zamanlar doğumun yedinci,sekizinci ve on-üçüncü günü sünnet edilirdi.Sonraları bu müslümanlarca yahudi âdetidir diye terkedildiği görülüyor.

Arabistan ve İrak taraflarında İsmail gibi onüç yaşında

---

3) Fenni Hitan : Dr. Rıza Bey, Hicrî 1252, s.44-48

4) Kitabı Mukaddes (Tevrat-İncil) İbrani,Kildani,Yunanı dillerinden son tashihli tercüme.Sünnet:S.14 Bab. 17 , İstanbul 1958.

5)Kuran-ı Kerim 'in Tercüme ve Tefsiri Şerifi-Tanrı buyruğu-Birinci Cilt,Doğrul R. Ömer:Tercüme ve tefsir eden.Sünnet;5.Süre , 107. Ayet.Basıldığı yer ve tarihi :Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık ve kâğıtçılık T.L.Ş. 1958

sünnet edildikleri açıklanmaktadır. İslâmiyette sünnet Muhammed'in buyruğu olarak bilinmektedir.

Sünnet olacak çocuğun tıbben sünnet olması mahzurlu ise sünnet olmayabilir. Muhammed doğuştan sünnetlidir inancı mutlak olarak müslümanlığa yerleşmiştir. Bir erkek çocuğun doğuştan sünnetli olabilmesi için sünnet derisinin üçte ikisinin olmaması gerekir.

Kadınlarda sünnet bızır derisini kesmekle yapıldığı ifade edildiği anlaşılıyor. Sünnet pratiği erkeklerde olduğu gibi şehvet hissini azaltacağı doğaldır. Bu hususu araplarda mevcut olan bir vecize şöyle doğrulamaktadır; Kötü bir kişiye "Ey sünnetsiz karının oğlu" demek suretiyle, çok şehvetli kadın manasını tahkir edici söz olarak kullandıkları öğrenilmiştir.

Türklerde en eski sünnet: 6) Türklerde sünnet düğünü; ailelerin ekonomik ve sosyal durumlarına göre tertip edilirdi. Bu parlak sünnet düğünü törenlerini Osmanlı şehzadelerinin sünnetlerinde görmekteyiz. Çünkü sünnet töreninin iyi olması prestij meselesi olarak addedilirdi. Halk arasındaki söylentilerde en eski olarak tesbit edilen 1457'de III. Mehmet tarafından Edirne'de oğulları Beyazıt ve Mustafa için yapılmış olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz. Bir ay kadar süren bu düğüne birçok devletin ileri gelenleri ve devletlerin hükümdarlarının katıldığı belirtilmektedir.

Hiristiyanlıkta sünnet: 7) Türkiye ve Hayat Ansiklopedilerinden aldığımız bilgiye göre; İsa'nın sünnet edildiğine dair inanışların hiristiyanlar arasında var olduğu zikredilmektedir. İnanışa göre İsa kendisini sünnet ettirmiş ve hiristiyanları acı çekmekten kurtarmıştır. Bunun için de sünnete artık lüzum kalmamıştır.

-
- 6) Türkiye Ansiklopedisi: M. Ekrem, Dinçer S. Kayancı, S. Cilt. V. sahife ; 193-194 -S-bölümü, Milli Kütüphane Arşivinden, Basıldığı yer Pulhan matbaası-İstanbul. Hayat Ansiklopedisi
- 7) Hayat Ansiklopedisi : 9 ncu cilt. 4041, 4042, 4043, 4044 sahife. Basıldığı yer ve tarihi: Cumhuriyet Müesseseleri Matbaası, İst. 1935

D- SÜNNETİN SAHA ÇALIŞMASI

Diyarbakır İl'i

ve yöresi

-Sünnetin genel durumu
ve fonksiyonel bölümleri-

1) Araç-gereç :

Gazlı bez :Sünnet edildikten sonra yaranın mikrop kapmaması için sarılan bir bez. Kesim işlemi bittikten sonra üzerine penisilin merhemi sürülerek ve penisilin tozu ekilip yaraya sarılıyor.

Yaylı makas :Olabilecek herhangi bir yanlışlığı önlemek için kesilme işlemi yapılırken damarları ayrıtlı tutmaya yarıyor.

Mil : (Tığ) Et ve deriyi birbirinden ayırmak için ikisinin arasında kullanılıyor.

Ustura :Bütün hazırlıklar yapıldıktan sonra (kesim işlemiyle ilgili) kesme işini gören araç.

2) Giysi: (Kıyafet) Özel olarak ,bolca ve uzun diktilensünnet çocuğuna özgü (has) elbise. Renkleri; mavi, beyaz, çubuklu, desenli olabiliyor. Entarinin kalitesi zenginlik derecesine göre değişiyor.

Fes :Mavi ve ya beyaz olur. Silindir şeklinde olduğu gibi ,takke şeklinde olanları da vardır. Fesin üzeri eski türkçe veya yeni türkçe " maşşallah " ibaresiyle tezyin edilmiştir. Ayrıca boncuk ve altın takımlıklar takıldığı görülmektedir.

Kirvelik kurumu:

a) Dinsel nedeni ve oluşumu:

Seçimi: Kirveyi aile reisi seçiyor çoğunlukla. Kirve olmak isteyen kişi bu konuda dolaylı ve dolaysız açılabilir. Sünnet olacak çocuk çok dilerse kirveyi seçme imkânına ; ailesinin tavsiyesi ve seçeceği kimsenin rızasıyla sahip olabiliyor. Müessir kişilerin tavsiyeleri de kirve seçiminde nazarı dikkate alınıyor. Ayrıca sünnetle ilgili rüyaların da kirve seçiminde ikinci derecede etkili olacağı anlaşılmaktadır.

Kirve seçiminde dikkat edilecek hususlar :

Kirve olacak kimsenin aşağıdaki nitelik, ünvan ve özelliklere sahip olmasına dikkat edilir.

Kirve doğru, ahlâklı, erdemli ve herkes tarafından sevilen biri olmalı.

seler olmalı.

Çocuğa her bakımdan hamilik ve önderlik yapacak biri olmalı.

Akrabalardan biri olmalı.

Varlıklı olmalı.

Kirve olacak kişi de ; kirvesi olacak ailenin yukarıda sayılan niteliklere sahip olmasını ister; çocuğun ailesinin durumunu hesaba katarak teklifi kabul edip etmemekte serbesttir.

Aslında Peygamberin doğuştan sünnetli oluşuna bağlı olarak icra edilen sünnette; kirve namı altında görev almak durumuna geçen kişi inancı paylaştığı ve peygambere lâayık olma mertebesine erişeceği, dinî his ve heyecanlarıyla kirvelik niteliğini yükümlenir.

Kirveliliğin dinî bir akrabalık hüviyetini taşıdığını ve bunun için münasebetlerin çok ciddiye ve hassasiyet taşıdığı belirtilmektedir.

Kirvenin seçilmemesi halinde çocuğun ailesi prestijini ve onurunu yitirir.

b) Sosyal nedeni ve oluşumu : Sünnet ve kirvelik, bunlara bağlı pratik ve inanmalar; yereysel (mahalli) birçok özellikler ve uygulamalar doğurmuştur. Burada sosyal değerler akılcı metotlarla değil; dinî ve manevi buyruklarla yasaklanmış veya yerine getirilmesi zorunlu kılınmıştır. Dinî ağırlığı fazla olan sosyal münasebetler içinde kirvelik; kendine has çizgileriyle sosyal bir kurum halini almıştır. Yeni bir akrabalık tipini doğuran kirvelik kurumunun, mahalli âdet ve geleneklerle örgütlenmiş olarak dayanışma ve yardımlaşma ihtiyacından meydana geldiği anlaşılıyor. Bu husus tek başına incelenmeye değer bir nitelik göstermektedir.

c) Ekonomik nedeni ve oluşumu : Birçok örneklerden de anlaşılacağı gibi, (örneğin; sosyal nedeni bölümünde kirvelik hakkında ileri sürülen açıklamalar) gizli olarak ekonomik bakımından güçlü olan kimselerden kirve seçimi temayülü hissedi- liyor çoğunlukla. Âdet haline gelmiş kirve ile çocuğun ailesi arasında ekonomik yapılı alışverişleri açık seçik görmekteyiz.

4-Sünnet düğünü nedeni ve oluşumu : Sünnet düğünü; araştırma yaptığımız bu yörede gelenek olarak kabul ediliyor.

Tanınmış bir sünnetçi ve aynı zamanda kirve olan Hacı Molla Mustafa ⁹⁾ sünnet düğününü aşağıdaki şekilde açıklıyor :

"Sünnet düğününde mevlüt okutma âdeti vardır,ama zorunlu değildir.Muhammed'in sünneti sünneti seniyesini yerine getirdiği için , onun onuruna mevlüt okutulursa itibarlı ve çok kutsal bir tören yapılmış olur.Mevlûdün yanı sıra Muhammed zamanında sünnetlerde ilâhi kasideler,şairler okunup,defler çalınmak suretiyle manevi bir ahenk kurulurdu.Bizde şimdi buna benzer törenlerle sünnet ödevini geleneksel manevi bir heyecan ve vecd içinde kutlarız.Böylece Hz.Muhammed'in manevi zenginliğine bir nebze olsun kendimizi bu vesileyle yakın ve lââyık hissetmeye çalışırız.

Çoğunlukla yapılan sünnet düğünü; eğlence ve yemek dağıtımı (fakirlere yardım ve konuklara ziyafet verilmesi şeklinde) biçiminde olur.Mevlûdün yanı sıra da olduğu gibi,düğünlülük tarzda da hediyeler alınır verilir karşılıklı olarak.

5)Mahalli(yereysel) hekimciliği :Yaygın ve çeşitli mahalli hekimciliğinin olmadığını söylüyor mahalli sünnetçi ve aynı zamanda kirve olan Hacı Molla Mustafa efendi.Bu ifadeye, Bayram Paşa camii imamı mahalli sünnetçi imam İbrahim Yakışan' da katılıyor.

Mahalli hekimcilikle ilgili en yaygın pratik şudur:Çocuğun penisinden kesilen parça özel olarak dövülür ve kurutulularak toz haline getirilir.Bu derisel bir parçanın içinde serin yerlerde muhafaza edilir.Bu tozu; kesilen yere zerk edilerek kaynaşmayı sağlayacağı ifade edilmiştir.

E- Sünnet öncesi âdet ve inanmalar :

Sünnetle ilgili âdet ve inanmaları şöyle sıralıyabiliriz:

1)Çocuk sünnet edilirse;onun gülbüz,sıhhatli ve tam bir müslüman olacağına inanırlar.

2)Sünnetsiz bir kimsede gusul kalkmaz(Tepeden tırnağa kadar her tarafın iyice yıkanması hali) deniliyor.Yani sünnetli değilse,yukarıdaki duruma göre; penisinin sünnetsiz kısmına tam olarak su giremeyeceğinden, o yer kirli veya yıkanmamış olduğundan boy abdesti(gusul) gerçekleşmiş addedilmiyor.Böyle bir kimsenin orucu,namazı,niyazı kabul edilmez.Bu sebepten dolayı da sünnet olunmalıdır,bu dinî bir görevdir denilmektedir.

3)Fese mavi boncuk,maşallah ibareleri(yaldızlı,al-veya altın suyuna batmış minik madenî takımlıklara yazılı) takılarak ; nazara karşı âdet haline gelmiş bir tedbir aldıklarını görmekteyizDiğer taraftan çocuk hastalanırsa üzerine kurşun dökme,tütsü yapma pratiklerini denediklerini öğrenmiş bulunmaktayız.

4)Sünnetçiler diadar olurlarsa sünnetin uğurlu ve hayırlı sonuçlanacağı inancı yaygındır.

5)Çocuk sünnet olurken ölürse şehit telâkki edilmiyor.Geçici bir süre yas tutuluyor.

6)Mevlüt farzdır.Âdet veya gelenek değildir.

7)Sünnet çocuklarının tek veya çift sayılı olmaları hakkında kesin bir dinî kural olmamakla beraber Allah`ın tek oluşu inancıyla ilgili olarak çocuk sayılarının tek olması âdeti yerleştiği görülmektedir.

Sünnet namazı ,orucu zekatı gibi dinî inanmalara raslanılmamıştır.

Sünnetin gerekçesiyle ilgili inanmalar :

1)Namaz çağında kalefenin altına yıkanması dinin temizlik buyruğudur.Sünnetsiz halde bu temizlik mümkün olamamaktadır.Buna sebep sünnetsiz halde kalefenin dar olmasıdır.

2)Sünnetin diğer bir amacı müslümanlarla gayri müslümler arasındaki farkı göstermesidir.

3)Sünnet Kuran-ı Kerim`de açıkça ifade edilmemiş olmasına rağmen "İbrahim peygamberin bu husustaki şeriatına tabi ol " ayeti kerimesi ile imâ edilmiş ol-

ayeti kerimesi ile imâ edilmiş olduğu inanışı hakimdir.

4)Sünneti meydana getiren diğer önemli bir hususta Muhammed'in doğuştan sünnetli olduğuna dair inançtır.

5)Doğar doğmaz ya da sünnetin erken yaşlarda yapılmasının nedeni :

a)Tibben; yaranın çabuk kaynaması ve iyileşmesi imkânının olması,

b)Muhammed'in doğuştan sünnetli olması sebebiyle buna benzer ve lâyük bir yaşta yapılması inancına dayanıyor.

ç-Hazırlık safhası :

Gerekli olan giysi, kirvenin seçimi,düğün veya mevlüt ,sünnetçinin haberdar edilmesi ve çağrılacak kimselerin daveti ile ilgili hazırlık.Bütün bunlar âdet,gelenek ve mahalli inançlara göre yerine getiriliyor.

Davet: Sünnet yapılmadan bir kaç gün önce akraba ,eş, dost ve tanıdıkların evini bir elçi teker,teker ziyaret ederek davet eder.Bu daha çok köylerde görülen bir davet şeklidir.Şehir içinde bu usul uygulanmakla beraber daha çok yazılı veya posta yoluyla davet işlemi yapılıyor.Haberci fakir kimselerden seçilir çoğunlukla.Habercinin görevi bitince para,yiyecek ve hediyeler verilir.

Sünnet öncesi hazırlık safhasından biri de çocukla ilgili bölümüdür:

Çocuk hamama götürülüyor.Bu âdet haline gelmiştir.Sonra iyice giydirilir vü süslenir.Guruplar halinde şehrin her tarafı gezdirilir.(müsait bir vasıtayla-Şekseriya fayton

la yapılmaktadır.

(Davullu, zurnalı ve çok eğlenceli olur bu geziler. Çocuk gezdirilirken bir kısım kadın ve erkek guruplar sünnet evinde düzenlenen düğünle ve eğlence ile ilgili hazırlıklar yaparlar. Çocuğu gezdiren şenlik alayı sünnet düğünü evine döner. Bundan sonra şenlikler hızlanır, genişir. Sünnet olacak çocuktada bu şenliğe katılır, eğlenir. Böylece çocuk sünnet anına kadar kesilme korkusundan uzak vakit geçirir.

Eğer sünnet düğünü yapılmıyorsa ; mevlüt okutulur çoğunlukla . Bu durumda çocuk gene gezdirilir, eğlendirilir. Mevlütlü kutlamada değişen en belirli husus; içki içilmez. Genel olarak yukarıda açıklanan düğünlü şekle benzemektedir.

Mevlütü sünnette yemek ve şerbet dağıtılır. Tef çalınarak gazeller, kasideler, ilâhiler ve dualar okunur. Çocuğun sünnet olacağı yer sade olarak süslenir. Konuklardan sünnetçi yoksul kimseler ve çocuklar için ayrı ayrı para (yardım) toplanır. Sonra sünnet işlemi başlar.

Mevlütü sünnetleri daha ziyade dinî çevresi ve dinî münasebetleri yoğun olan veya dinî konularda inançları çok kuvvetli kimselerin yaptırdığı görülmektedir. Özellikle; tarikât liderleri , temsilcileri , üyeleri , şeyhler, müftü, imam, hoca, hacı gibi din erbabı veya bunları çok yakından izleyen dindar kimselerdir bu mevlütü sünnet törenlerini uygular yanlar.-

Fakir çocukların sünnetini de yukarıda belirtilen kimselerin üzerlerine alıp yaptırdıkları birçok örneklerle ifade edilmektedir. Fakir çocukların sünnetini hayırsever veya dindar zenginlerin de yaptırdıkları belirtilmektedir. Bu hayırsever kişiler sünnet yaptırma hizmetini karşılıksız olarak yapmakta , sadece bu yardımlarından dolayı Allah ve Muhammed 'in manevi huzurlarında iyi bir kul olacakları

inançlarını tatmin etmek amacıyla yaptıkları anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan sosyal çevrede bu hizmetleri yapanlara itibarlı bir şahsiyet hüviyeti kazandırdığı ve bu sebeple prestij sağladığı ifade edilmektedir.

2 - İŞLEVİ (Kesilme olayı ve ilişkin fonksiyonu)

Sünnetçi ve kirve abdest alıp dualar okuduktan sonra görev başına gelirler.

Çocuk kirveye teslim edilir.Kirve ile sünnetçi karşılıklı diz çökmeksizin vaziyet alırlar.Etrafta çocuğun anası,babası ve yakınları bulunur.

Kesilme işlemi olurken; Allahüekber,Allahüekber,Allahüekber sedaları yükselir.Kirve o esnada çocuğun ağzına lokum koyar.

Kesilme işleminde kılıfın tam kesilmesine ve kanın zayi olmamasına dikkat edilir.Kaşefenin tam açıkta kalacağı şekilde olur kesilme işlemi.Kılıf tam kesilmediği takdirde o sünnetin tam anlamıyla yapılmamış addedileceği ileri sürülüyor.Durum böyle olursa tekrar usulüne uygun olarak tekrar edilmesi farzdır denilmektedir.(Dinî olarak) Kaşefenin düzgün ve tamamen dışta kalmasına veiyileştikten sonra bir yana yapışmamasına dikkat edilir.

Bu pratik esnasında veya hemen sonra büyü yapma,ziyarete gitmek,yas tutmak ve işkence yapmak gibi majik törenlerin olmadığı bir gerçektir.

Sünnet mevlütlü olmuş ise ; sünnettten sonra da mevlüt ve ayetlerin okunduğu bu vesile ile dinî bir ayin veya sohbet yapıldığı Muhammed'e olan sevgi ve saygının yâd edildiği açıklanmaktadır.

Kesilme işlemi olunken çocuk işerse , sünnetin mekruh olmadığı belirtilmektedir.

Çocuk yatağa yatırıldıktan sonra; eğer düşmanları çok-

sa ,çocuklar sünnet olurken ızdırap çekmemişlerse,birden fazla çocuk sünnet ettirilmişse o zaman nazardan korunmak için kurşun dökülür.(çocuğun başına tülbent gerilir ve kurşun bir tavada eritilir,çocuğun başı üzerinde tutulan bir kaba dökülür-dökülen kurşun aniden sogur-)Bu nazar pratiğinin sık sık görülmediği fakat bazı ailelerde raslandığı ileri sürülmektedir.

Sünnetle ilgil diğer nazar pratikleri :

Siyah çörek otunun yakılması-atalardan kalma bir inanış olarak uygulanıyor.-

Soğan ve sarımsak kabuklarını da aynı amaçla aynı şekilde yakıldığı belirtilmektedir.

Kesilme işleminden sonra yerine getirilen yaygın ve ilginç bir âdette şudur :

Kesilen parça yıkanır,kefenlenir ve gömülür.İnsandan kopan bir parça olduğu için saklandığı ifade ediliyor.Kesilme anında akan kanın da saklanması gerektiğine inanılıyor.(atalardan kalma bir uygulama olarak açıklıyorlar yetkili kişiler - Hacı Molla Mustafa,Şeyh Nureddin Güzel,İmamve sünnetçi İbrahim Yakışan,Şeyh Abdülkâdir Geylâni tarikatına mensup Hacı Halil Mirze ve bir kirve olan kasap Mustafa-)

SÜNNETLE İLGİLİ BİR SAHA UYGULAMASI

YER: Diyarbakır İl'ine bağlı DAŞ-
DİREK (D o t k a n Aşireti)
köyü.

Köyün tarihçesi : Halen burada yaşayan aşiret mensupları üç kuşak öncesine kadar bilgi verebiliyorlar. Bu bilgilerden olmak üzere içinde yaşadıkları köyün 2,5 Y.Y. önce kurulduğunu ileri sürüyorlar.

"Diyarbakır Havalisi Tarihi " 9) adlı kitap bu hususta kesin ve geniş bir bilgi vermemekte sadece isim olarak değinmektedir.

Köyün coğrafik durumu :Köy; Güneydoğu Anadolu Bölgesinin sönmüş eski bir volkanik dağı olan Karaca-
dağ'ın eteklerinde kurulmuştur.Diyarbakır'ın 60 km. Güney-
batısında bulunmaktadır.Diyarbakır-Ürfa asfaltından gü-
neybatıya doğru 20 km. saptıktan sonra Amerikalılara ait
olan Piriçlik radar üssüne 10 km. kala bir mesafeden
çok bozuk toprak bir yolla Güneybatıya doğru gidilir.Belir-
tilen bu yola sapıldıktan sonra 40 km. gidilince köye va-
rılıyor.

---

9)Kirizioğlu ,F. : Diyarbakır İl'i ve
tarihçesi,S. 22

Köyün arazi durumu ve kuruluş şekli : Arazi düzdür.Toprak çorak ve bakımsızdır.Bitkisel yapısı devedikenleri ve sararmış otlardan ibarettir.

Köy; kuruluş şekli bakımından ikiye ayrılır :

- 1)Kışlık köy
- 2)Yazlık köy

Kışlık Köy:Duvarlar kerpiçten yapılmış düz damlıdır.Derinin kenarındadır.(Fotoğraf : 1 de görüldüğü gibi) 28 hane vardır.

Yazlık Köy: 1500 m yüksekliktedir.Araştırmanın asıl yapıldığı yerdir.Keci kılından yapılmış geniş kara çadırlarda barınıyorlar.Bu çadırların sayısı 29 dur.Kışlık köye 800 m. uzaklıktadır.Tipik bir göçer - köçer yörük hayatı yaşamaktadırlar.

Ekonomik durum : En büyük geçim kaynağı hayvancılıktır. Tahıl tarımı ve bähçecilik gibi zirai faaliyetlere hiç raslanmıyor.Hayvansal gıdaları (yağ,süt,yogurt,peynir v.b) şehir pazarlarına götürüp satıyorlar.Karşılığında şeker,pazen , patiska , kundura gibi tüketim ihtiyaçlarını alıyorlar.Günlük yaşantıları monoton olup, tamamen gıda temini ile geçiyor.Bu toplulukta kadın erkekten daha çok çalışmakta ve ağır işlerde kullanılıyor.Kadınların yaptıkları işler; hayvanların sulanması ,bakılması ve kendileri için içilecek suyun sağlanması,yakıt olarak tezek yapımı gibi günlük yaşayışla ilgili uğraşılardır.

Erkekler davarların otlatılması,şehir pazarlarıyla alış veriş,çadırın(ailesinin) yönetimi,korunması gibi işlerle yükümlüdürler.

Aşiretin ortak malları çadırlar ve davarlarıdır.Ayrıca ortak bir üretim organizasyonu ve üretim araçları yoktur.

Sosyal durum : Pederşahi büyük bir aile etrafında toplanmış akraba gurubudur.Reisleri atadan kalma aşiretin kuruluşunda en büyük rolü oynamış soydan geliyor.Dinî özelliğinden çok yukarıda belirtilen bu özelliği ile reislek ünvanını taşıyor.Herkesin saygı duyduğu aşiretin en kuvvetli şahsiyeti ; kültürlü,agirbaşlı tarkçe bilen ,askerliğini yapmış iki hanımñı Celâl Kedimli beydir.

Kadınların bu toplumda yeri ve değeri var.Özellikle yaşlı ve evli kadınlara iş konusunda ve bir çok törensel pratiklerde danışılıyor ve onların sözü geçiyor.Kızlar bu toplumda kişiliklerini kazanmamış bir vaziyettedir.Evlendikten sonra bir mertebe sahibi oluyorlar.Ekseriyetle içten evlenme olmakla beraber dıştan evlenmesinde mevcut olduğu söyleniyor. 260 kişilik nüfusu olan bu aşirette 13 kişi okuma yazma biliyor.İlkokul diploması olan bir tek kişi yok.29 kişi türkçe biliyor.Geri kalanları ise mahalli lisanları olan kürtçe konuşuyorlar.

din yapısı : İslâmın şafiî mezhebine mensup olduklarını söylüyorlar.Fazla mutaasıp olmayıp, muhafazakâr da değiller.

Uygulaması

Köye gelen konuklar davullu zurnalı bir topluluk tarafından karşılanıyordu.Kirvelerden birisi de şehirden gelenler arasındaydı.Bu kentli kirve davulculara bahşiş olarak karşılama esnasında para verdi (50 lira) âdet gereği.Sünnet töreni aşiret reisinin büyük çadırında olduğu için orada toplanılıyordu.Sünnet düğünün özellikle aşiret reisinin çadırında yapılmasının nedeni şu denli açıklanıyordu : "Masrafın çoğunu reis karşılayacak ve onun çadırı geniş,düzgün,ihtiyaçların temin edileceği ve saygı duyulan bir yerdir de ondan "

Davetlileri üç gurupta toplamak mümkündür :

- 1) Uzak köy-kasaba ve illerden çağırılanlar.
- 2) Komşu köy ve aşiretlerden çağırılanlar.
- 3) Diğer çadırlardan gelenler.

Çadırda konuklara ayrılmış çok temiz döşeklerde oturuluyordu. Giysiler yeni, mahalli ve itinalı bir görünüm yansıtıyordu. Çocukların en büyük eğlencesi tezək tozları içinde güreş tutmak ve koşmaktı. Kadınlar, genç kızlar da yemek ve eğlence hazırlıkları içindeydiler. Her fırsatta erkeğin bu aşirette; yeri ve önemini açık seçik görmek mümkündür. Delikanlılar mawzer, tabanca ile düğünün onuruna atış yapıyorlardı. (fotograf : 2)

Elçi : Düğün evi tarafından seçilen çok fakir bir kimsedir. Görevi ; düğün evinin çağırılmak istediklerini gidip çağırıyor. Bu hususta bir âdete raslıyoruz. Bu da şöyle : Düğün sahibi çağırdıklarına elçiyle munasip bir hediye gönderiyor. Elçi; çağrı işini çoğunlukla atla dolaşarak yapıyor.

Düğün sahibinin davet ettiği ve çok çok değer verdiği kimselere elçiyle aşağıda belirtilen cinsten veya bunlara benzer hediyeler gönderdiği öğrenilmiştir.

Elçi ile davetlilere gönderilen hediyeler :

Çorap	=	Gore
At yuları	=	Hefsar
İpekli entari veya entarilik	=	Haftan
At bellemesi	=	(?)

Bunlara karşılık olarak davetlilerin sünnet düğünü evine getirdiği hediyeler :

Koyun = Meşin
Keçi = Pez-Bizin
Öküz = Ga
At = Hesp
Koç = Beran
Şeker = Şeker

Para getirmek ayıp sayılıyor.

Bu hediyelerin gönderilmesi ve getirilmesi yardımlaşma ihtiyacından doğmuş ve görünüşte prestij ve bağlılığı ifade eden dayanışma sistemi olarak karşımıza çıkıyor.

Kirvenin sünnet düğünü ailesine verdiği hediyeler:

Cocuğa: Bir çift kundura, martar tabancası, iki tane minton, iki çift renkli çorap, askılı keten bir pantolon, maşşallah yazılı üçgen biçiminde altın takımlık.

Çocuğun babasına : 1 naylon gömlek, bir çift çorap, askılı tabanca kılıfı, bir çift kundura, kasket(şapka), takımlık kumaş.

Çocuğun anasına : 4 metre başörtülük(ipekli), iki tane madeni yüzük(bir tanesi gümüşten yapılmış), bir takım entarilik kumaş(ipekli), bir çift kundura.

Çocuğun ablasına : Üç metre elbiselik kumaş(ipekli), iki tane başörtü (ipekli) Boyuna takılacak boncuk.

Yiyecekler : Bir koyun, dört küçük kasa domates, on kilo taze fasulye, altı kilo yeşil biber, beş kilo toz şeker, beş kilo kesme şeker, üç kutu akide şekeri, dört kutu lokum, 20 tane çay bardağı ve tabağı, kaşığı, 650 liralık pilli radyo.

Sünnet evinin kirveye verdiği hediyeler:

Bir takım elbiselik kumaş.Bir koyun,keçi,yağ,peynir, iki çift gömlek, iki çift kundura ,bir odalık serimlik keçe,keçi kılından yapılmış bir odalık başka bir odalık sergi ve yün.

Bu hediyelerini hemen bu törende verilmeyeceği ayrı ayrı zamanlarda takdim edileceği belirtildi.

Sünnet düğünü kurban kesme töreni : Kurban kesmenin atalardan kalma bir gelenek olduğunu belirttiler. Sünnetin uğurlu,kazasız,belâsız olacağını sağlayacağı cihetle bu geleneği uyguladıkları anlaşılmaktadır.

Sünnet düğünü yemeği :Bol etli bulgur pilâvı,etli domates yahnisi ,ekmek ve ayrandan ibaretti.Bu onların geleneksel sünnet düğünü yemeğidir.

Geleneksel sünnet düğünü yemeği yenildi(Fotoğraf :

3) Sonra kahve ve çay ikram edildi.Bu sırada aşiret reisi ayağa kalkıp yüksek sesle dört kirveyi ayrı ayrı orada bulunan topluluğa tanıttı.Sırayla isim ve soyadlarını söyleyerek ; " Bu kişiyi kirvelige kabul ediyormusunuz " diye sordu.Herkes hep bir ağızdan kabul ettiklerini beşli ettiler.Bu oylamadan sonra dört kirve ve aşiret reisi bir kenara çekilerek gizli bir istişarede bulundular.Bu istişarede kirvelerin sünnetçiye verilecek paranın eşit miktarda olması kararlaştırıldı.Amacı; prestij tutkusundan doğan herhangi bir rekabeti önlemek ve muhtemel bir çatışmaya sebebiyet vermemek için yapılıyor.(50 şer lira olarak verilmesi kararlaştırıldı)

Sünnetçi ; araçlarının son hazırlığını yaptı.Kirve-

lerle teker teker görüştü.Çocuklar; mantar tabancası a-
tıyor, bineklere (at, deve) biniyorlardı. Dengbej (gazelhan)
türkü söylüyordu. Bir taraftan da davul ve zurna refaketinde
mahalli oyunlar (lorke, çepik oyunu, govent - halay -) oynan-
mıyordu.

Aşiret reisi sünnetçiye ahaliinin de duyabileceği bir
şekilde sünnet hazırlıklarınının tamam olduğunu ve sünnete
başlanabileceğini belirtti.

Sünnetçi abdest aldı ve içinden dualar okumaya başladı.

O sırada bu yöreye özgü ilginç bir âdeti izledik. Mahi-
yati şöyle : Halk; çadırda oturdukları yerde geniş bir hal-
ka şeklini aldılar. Orta yaşta bir adam elinde tepsi ile yar-
dım için para topladı.

Bu para toplama işi dört kez tekrarlandı. Bu tekrarlanma-
lara "tur" tabir ediyorlar.

Bu turlar şunlardır :

Birinci tur :Sünnetçiye toplanan para.

İkinci tur :Çalgıcılara toplanan para.

Üçüncü tur :Seyyitlere (dervişler -Muhammed'in soyun-
dan geldikleri söyleniyor)

Dördüncü tur:Dengbejlere (gazelhan, türkücü) toplanan
yardım mahiyetinde olan paradır.

Bu para toplama töreninden sonra sünnet ameliyesi (Ço-
cukların penislerinin ucundaki kılıfın kesilmesi işlemi) baş-
ladı.

Haremlik kısmında hazırlanan bir köşede sünnetçiyle ilk
kirve karşılıklı oturdular. Sünnet olacak çocuğu kirveye tes-
lim etti babsı. Kirve sünnete has aşağıda belirtilen şu
şekilde bir tutuş tarzı uyguladı.

Ellerini çocuğun bacakları arasına sıkıştırdı. Bu durum-

da çocuğun elleri ayak baldırının yanından dışarıya doğru sarkıyordu.Çocuğun el bileklerine sıkıca bastırıp,diz kapaklarında avuçlarıyla tutup geriye doğru çocuğu gerdi.Çocuğun kucak altı iyice ortaya çıktı.Sünnetçi tam çocuğu sünnet ederken; "Allahüekber,allahüekber,allahüekber diye üç defa hep bir ağızdan söyleyişte bulundular.O esnada tüfekler,tabancalar patladı.Davul ve zurna bütün şiddetiyle çolmaya başladı.Bir taraftan da kadınlar " Le-le veya li-li " diye kendilerine özgü(has) sesler çıkarıyorlardı.Çocuğu,sünnetçiyi ve kirveyi içine alan , keçi kılından yapılmış bir örtüyle örtmeye çalışıyorlardı.Böylece birinci çocuk sünnet oldu.Diğer çocuklarda bu şekilde sünnet edildiler. (Fotoğraf: 12,13,14,15,16)

Yukarıda belirtilen örtüyle sünnet olayını saklama eğilimlerini iki şekilde açıklıyorlar:

- 1)Nazar değmesi diye
- 2)Mahremiyet arz ettiği için.

Nazarla ilgili olarak çocukların üzerine takıl mavi nazar boncukları içinde " maşşallah" yazılı üçgen şeklinde (aşağıda ki şekildeki gibi) altın,altın kaplama nazarlıklar vardı çocukların göğüslerinde takılı.

Nazarla ilgili olarak şunu da kaydetmek gerekir :Zaman, zaman fotoğraf çekmemize engel olmaya çalıştılar.Fakat,güçte olsa çekebildik.

Kesilme işleminin sonunda sünnetçi kestığı parçaları çadırın dışında bir köşede küçük bir çukura gömdü.Üzerini; toprakla iyice örttüler.

Sünnet çocuğunun göğsüne takılan gümüş,altın veya madeni "nazar" takımıdır.

SONUÇ :

Bu yörede sünnetin dinî sebeplerle sıkı sıkıya bağlı olduğu görülmektedir. Muhammed'in doğuştan sünnetli oluşu burada ki sünnetin uygulamasında büyük önem taşımaktadır. Sünnet geçmişte kesilme işleminden ibaret bir pratik niteliğindedir. Fakat zamanla dinî ve mahalli âdet, gelenek ve inanmalar kazanarak törensel ve giderek kısmen etnolojik bir yapı arzitmeye başlamıştır. Geleneksel toplum bünyesine göre kirvelik denen mahalli tipte yeni bir akrabalık şeklini doğurmuştur. Diğer yandan kirveliliğin; sosyal ve ekonomik bir dayanışma vazifesi gördüğü anlaşılmaktadır.

Sünnetin asıl amacı temizlik, cinsel sağlık, bedensel ve cinsel terbiyenin teminine dayanmaktadır. Oysa inceleme yaptığımız yörede, bu amaç ikinci plânda kalmaktadır. Daha ziyade yukarıda belirtildiği gibi Muhammed'in doğuştan sünnetli oluşuna dair inanın hakim olduğunu görmekteyiz sünnetin sebep ve amacında.

Sünnetle ilgili olarak; nazar değme inancı pek yaygın olmamakla beraber, yer yer bazı nazar pratiklerine rastlamak da mümkündür.

Büyü, yas, işkence gibi pratik ve inanmaların yok denecek kadar az olduğu çıkarılan sonuçlar arasındadır.

Özellikle uygulama yaptığımız Diyarbakır İl'ine bağlı Daşdirek Köyü (D o t k a n Aşireti)nde sünnet çocuklarının fes yerine takye- (takke) giydikleri görülmektedir. Sünnet düğünün yaygın şeklinin mevlütlü kutlama tarzından daha çok yemekli -eğlenceli düğün olduğunu belirtmek isterim. İçkili düğün tarzı da şehirlî aileler arasında görülmektedir dahaziyade.

Mahalli hekimcilikle ilgili pek fazla pratiklere raslanılmıyor. En çok yaygın olan bir usul şöyledir : Penis-ten kesilen bir parça, kurutulup toz haline getirilinceye kadar dövülüyor. Bu toz özel surette hazırlanıyor., saklanıyor sünnetçi tarafından. Başka bir kesilme olayında kanama olursa, yaraya zerk ediliyor.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- 1-DOĞRUL,Ömer Rıza Tanrı Buyruğu.Cilt:1.Sure:5 Âyet.Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık ve Kağıtçılık T.L.Ş-İstanbul, 1958
- 2-NUR,Rıza Dr. Fenni Hitan. S. 44-48,66-68.İstanbul, Hicri 1252
- 3-ŞAMAN,Vehbi İslâm Ansiklopedisi.Cüz:113,S. 254-266 Milli Eğitim Basımevi,İstanbul,1968
- 4-KIRIZIOĞLU,Fahrettin Diyarbakır İl'i ve Tarihçesi.S.22.Diyarbakır, 1957
- 5-DİNÇER,Selâmi Sadi ÜZÜMERİ,M.Ekrem
KOYANCI, Sadi Türkiye Ansiklopedisi.S.193-194.Pulhar Matbaası-İstanbul, 1957
- 6-KİTABI MUKADDES
(Tevrat,İncil) Bab:17.S. 14.Kitabı Mukaddes Şirketi-İstanbul, 1958
- 7-HAYAT ANSİKLOPEDİSİ Cilt:9. S. 4041-4044. Cumhuriyet Müesseseleri Matbaası-İstanbul, 1935

1: Köyün Genel Görünüşü

2: Konukların köye gelişi ve karşılama töreni.

3: Konukların toplu halde bir görünümü

ga-
n
ve-
ler

zırlı

L
günü
ye-
göste
ısım

innetçi, kir-
eler ve ko-
klar, aşiret
eri gelenle-
birarada.

urban edile-
ek koyun ve
ünnet olacak
ört çocuk bi
irarada

y gençleri-
n silâh atı-
ile ilgili
lence anın-
n bir görü-

ga-
n
ve-
ler

sırlı

l
günü
ye-
göste
ısım

0 :Sünnete baş-
langıçtan bir
görünüş.

1 :İlk çocuğun
sünneti olur-
ken diğer ço-
cukların sıra-
larını bekle-
yişi.

12 :Birinci ço-
cuğun sünnet
oluşu.

3: İkinci çocuğun sünnet oluşu.

4: Üçüncü çocuğun sünnet oluşu.

5: Dördüncü çocuğun sünnet olurken bir görünüş.

